

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้ในการศึกษาค้นคว้า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยจัดลำดับเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์
2. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่ม
3. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
4. เกณฑ์ชี้วัดระดับความเข้มแข็งขององค์กร
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์

1. ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่าเป็นกระบวนการรวมคนทุกระดับโดยมีหลักการและอุดมคติเดียวกัน ในการที่จะระดมเงินออมเพื่อใช้ช่วยเหลือและแก้ปัญหาความเดือดร้อนของสมาชิกของกลุ่ม ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และสวัสดิการของครอบครัว โดยวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้เงินในการพัฒนา คน สังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาคนมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม 5 ประการ คือมีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละ ขอดทนและอดออม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและเพื่อสมาชิก มีความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความไว้วางใจกัน การพัฒนาสังคม ส่งเสริมการปลูกฝังประชาธิปไตย ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ส่งเสริมการพัฒนา ความเป็นผู้นำที่ดี การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการระดมทุนในหมู่บ้านตำบล ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของสมาชิกให้ครบวงจร สามารถทำให้ไปสู่อาชีพหลักโดยฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักการออม การวางแผนการใช้รายเงินของตนเองและเงินกู้ยืมอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูง ส่งเสริมการเป็นธุรกิจขนาดย่อมในชุมชน หลักการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ยึดหลักความเท่าเทียมกันและเสมอภาคของสมาชิกในกลุ่ม (กรมพัฒนาชุมชน. 2532 : 61-810)

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ (ม.ป.ป. : 69 ; อ้างถึงใน คำเพชร จันทร์ธานี. 2536 : 17) อธิบายว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นขบวนการให้การศึกษาเพื่อ

พัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพ โดยสอนคนให้รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสมรวมกันทีละเล็กละน้อยเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทุนสำหรับให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว

ประเวศ วะสี (ม.ป.ป. : 3) ให้ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์ว่า หมายถึงองค์การชุมชนเกิดขึ้นโดยกระบวนการที่คนในชุมชนมาประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเข้าอีก จนปรากฏตัวผู้นำตามธรรมชาติขึ้น มีการจัดการองค์กร มีการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจทางเลือกได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกันความคิดของสมพันธ์ เตชะอธิก ที่กล่าวว่า องค์การชุมชนเป็นองค์การที่ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันสร้างขึ้นมาเองและจัดการเองได้ ไม่ใช่องค์การที่คนอื่นสร้างให้หรือยึดเยียดให้หรือจัดการโดยคนอื่น (สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2540 ก : 1-2) จึงเป็นแหล่งที่มาของแนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2. หลักการกลุ่มออมทรัพย์

สมพันธ์ เตชะอธิก (2540 : 59) ได้กล่าวถึงหลักการของกลุ่มออมทรัพย์ไว้ดังนี้

- 2.1 สมัคใจ หมายถึง ในการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์โดยสมัคใจ และยินดีที่จะปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม
- 2.2 ประชาธิปไตย หมายถึง ในการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ โดยอาศัยมติเสียงส่วนมากในการตัดสินใจ สมาชิก 1 คน ถือว่า 1 เสียง
- 2.3 ปันผลตามหุ้น หมายถึง ในการดำเนินธุรกิจของกลุ่มออมทรัพย์หากกลุ่มออมทรัพย์มีกำไรจะต้องปันผลคืนให้กับสมาชิกโดยคืนตามหุ้นที่สมาชิกถือครองอยู่อย่างเป็นธรรม
- 2.4 จัดสรรรายได้สุทธิเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและส่วนรวม หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีการจัดสรรเงินกำไรสุทธิของกลุ่ม เพื่อเป็นทุนสำรองทุนการศึกษาไว้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มและส่วนรวม
- 2.5 ความร่วมมือเป็นขบวนการ หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์จะต้องมีการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกและกลุ่มอื่น ๆ อย่างมีขั้นตอน แผนงาน วัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ชัดเจน
- 2.6 ให้การศึกษาและบริการสังคม หมายถึง กลุ่มพึงดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ตามแนวนโยบายที่มวลสมาชิกให้ความเห็นชอบ
- 2.7 เชื้ออาหารต่อชุมชน หมายถึง กลุ่มพึงดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน ตามแนวนโยบายและให้การช่วยเหลือสังคมภายนอก

3. คุณสมบัติของกลุ่มออมทรัพย์

กรมการพัฒนาชุมชน (2534 : 9-12) ได้อธิบายว่าคุณสมบัติของกลุ่มออมทรัพย์ คือ แนวความคิดหรือความเชื่อที่ว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นแนวทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีสันติสุขโดยยึดหลักประหยัด การร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่มและกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ

ปฏิภาณ จุมพา (2541 : 25-31) ได้ศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ในด้านการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์กลุ่มสมาชิก คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์ คุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ และการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

1. เป้าหมายของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์มีเป้าหมายสูงสุดที่ทางพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีศักยภาพที่จะช่วยเหลือตนเองและร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้แต่ละกลุ่มต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มขึ้นตามปัญหาความเดือดร้อนหรือความจำเป็นของสมาชิก

2. วัตถุประสงค์ของกลุ่มสมาชิก

2.1 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ ครอบคลุมและสังคม คือ พัฒนาศักยภาพอันเป็นสมาชิกของครอบครัวให้มีคุณภาพ ศักยภาพ สามารถสร้างครอบครัวที่มั่นคง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมที่เจริญรุ่งเรืองและมีสันติสุขในที่สุด

2.2 ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก คือ ส่งเสริมสมาชิกให้ขยันทำงาน ประหยัดสามารถเก็บออมได้อย่างสม่ำเสมอ

2.3 รับฝากเงินจากสมาชิก เมื่อสมาชิกมีรายได้เพียงพอ มีเงินเก็บก็สามารถนำไปฝากกับกลุ่มได้ ซึ่งมีบทบาทเสมือนธนาคารของประชาชนนั่นเอง

2.4 ให้สมาชิกกู้ยืมตามความจำเป็นหรือใช้ไปในทางที่มีประโยชน์อันได้แก่ การนำเงินไปแก้ปัญหาตลอดจนการพัฒนาอาชีพ รายได้ การมีที่อยู่ที่มีมั่นคงมีสถานภาพที่เหมาะสมและรวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่น ๆ ให้ดีขึ้น

2.5 กู้ยืมเงินจากแหล่งภายนอกใช้เงินทุนดำเนินการเพื่อนำเข้ามาบริการให้สมาชิกกู้ยืมอย่างเพียงพอ

2.6 ให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ กับกลุ่มออมทรัพย์อื่น

2.7 จัดให้มีสวัสดิการ หรือให้สงเคราะห์แก่สมาชิกและครอบครัว

2.8 ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ความต้องการของสมาชิก

3. คุณธรรมของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งที่สำคัญที่จะทำให้การรวมตัวของสมาชิกแน่นเหนียวสามารถให้กลุ่มออมทรัพย์ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็คือ คุณธรรมของมวลสมาชิก คุณธรรมดังกล่าว ได้แก่

3.1 ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ในกลุ่มออมทรัพย์ คือ การสร้างสัจจะต่อตนเอง ในการประหยัดอดออมอย่างสม่ำเสมอ ซื่อสัตย์ต่อกู้เงินหรือฝากเงินในกลุ่มอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเมื่อกู้เงินไปแล้วใช้คืนตามสัญญา

3.2 ความรับผิดชอบ นอกจากการออมทรัพย์สม่ำเสมอ การชำระคืนตามสัญญา การแสดงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอื่น ๆ ควรให้ความร่วมมือกับกลุ่ม เช่น การเข้าร่วมประชุม การแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอในการบริหารงานกลุ่ม ก็ควรเป็นความรับผิดชอบต่อสำคัญๆของสมาชิกกลุ่มด้วย ความรับผิดชอบเหล่านี้จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์สามารถแก้ไขปัญหาให้กับเพื่อนสมาชิกของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ความสามัคคีในด้านความร่วมมือ ร่วมใจกันทำงานเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จ ในกิจการต่าง ๆ ความสามัคคีก่อให้เกิดพลัง การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนให้สำเร็จจะต้องอาศัยพลังอันเกิดมาจากความสามัคคี

3.4 ความมีวินัย การอยู่ร่วมกันจำเป็นต้องมีการกำหนดกติกา ซึ่งมาจากสมาชิก ความมีวินัย การปฏิบัติตามกติกาที่ร่วมกันวางไว้อย่างเคร่งครัด จึงจะเรียกได้ว่ามีวินัย อันเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มก้าวไปสู่ความสำเร็จ

4. คุณสมบัติสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนมาไว้ในองค์กรเดียวกันเพื่อให้คนเหล่านั้น ได้มีโอกาสพึ่งตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของคนในสังคมเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และกระบวนการในการดำเนินงานที่มั่นใจว่าบุคคลที่เข้ามา ร่วมกันในกลุ่มออมทรัพย์จะมีคุณสมบัติเหมาะสมสามารถร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันจนบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นอย่างดี ประกอบด้วยสาระสำคัญโดยทั่วไป ดังนี้

4.1 เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ มีอายุตามเกณฑ์การบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายกำหนด

4.2 เป็นบุคคลที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ชุมชนเดียวกัน อาชีพเดียวกัน เป็นต้น

4.3 เป็นบุคคลที่มีความประพฤติและนิสัยดีงาม รวมทั้งมีคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมที่ดี

4.4 เป็นบุคคลที่เห็นชอบในเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์และพร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม มีความศรัทธาและเห็นคุณค่าของกลุ่มออมทรัพย์ ที่จะมีส่วนชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม

5. วิธีการดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์

แนวทางปฏิบัติของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการนำหลักการไปปฏิบัติและเพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งแนวปฏิบัติมีลักษณะต่อไปนี้

5.1 รวมคน คือ รวมคนที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายกัน มีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่เหมือนกัน คนที่มาร่วมกันจะต้องพร้อมและสมัครใจที่จะร่วมแรงร่วมมือและไม่ใช้คนที่เข้ามาหวังผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม

5.2 รวมเงิน คือ การรวมเงินจากสมาชิกเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกที่เดือดร้อนในรูปการบริการเงินกู้และเงินที่สมาชิกร่วมกัน เรียกว่า "เงินหุ้น" สมาชิกจะนำเงินมาลงหุ้นหรือเงินฝากเท่าไรก็ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถแต่ขอให้ประจำและสม่ำเสมอ

5.3 รวมความคิด คือ ในการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ต้องกำหนดจากความคิดของสมาชิกทุกคนเพื่อนำไปใช้ในการบริหารงาน ซึ่งสมาชิกทุกคนจะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตลอดจนวางแผนเพื่อพัฒนากลุ่มร่วมกัน

5.4 รวมใจ คือ กลุ่มออมทรัพย์เป็นการรวมคนที่ค่อนข้างมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้านทั้งความคิด จิตใจ ฐานะทางการเงิน การศึกษา คุณวุฒิและวัยวุฒิ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ โดยทั่วไปมักเป็นอุปสรรคจำเป็นต้องสลายความแตกต่างเหล่านี้ออกไปให้หมด โดยอาศัยความช่วยเหลือของสมาชิกทุกคนเพื่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง ความร่วมมือคงเป็นไปได้ยากหากไม่เริ่มที่การรวมใจเข้าด้วยกันก่อน และการที่จะให้เกิดการรวมใจได้คนที่มาร่วมกันคงต้องค้นหาก่อนว่าอะไรคือ จุดมุ่งหมายสูงสุดร่วมกัน

6. กิจกรรมพื้นฐานของกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์เป็นองค์กรทางการเงิน ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเงิน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการส่งเสริมให้สมาชิกเกิดการประหยัดและออมทรัพย์เพื่อเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิก ครอบครัวและสังคม โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

6.1 การออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ

6.2 การรับฝากเงิน

6.3 การให้บริการเงินกู้

7. การจัดการสวัสดิการ

กลุ่มออมทรัพย์นอกจากจะส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์และให้บริการเงินกู้ให้แก่สมาชิกเพื่อบรรเทาความเดือดร้อน กลุ่มออมทรัพย์ควรจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งในการจัดสวัสดิการของแต่ละกลุ่มอาจจัดได้เช่น การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนการศึกษา ฯลฯ ในส่วนเงินทุนที่จะนำมาจัดสวัสดิการอาจได้จากการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี เงินบริจาค

8. การส่งเสริมในด้านต่างๆ

กลุ่มออมทรัพย์มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในด้านต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์จึงต้องส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เช่น การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเพื่อก่อให้เกิดรายได้โดยกลุ่มมีบทบาทในการสนับสนุนด้านเงินทุน ส่งเสริมให้สมาชิกมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงโดยกลุ่มมีบทบาทในการประสานงาน สมาชิกมีส่วนสมทบการสร้างที่อยู่อาศัยอาจปรับปรุงจากที่อยู่เดิมให้มีสภาพดีขึ้นหรือจัดสร้างที่อยู่อาศัยในที่ดินใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่ม

ใจมนัส พลอยดี (อ้างถึงในณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542 : 124-138) กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่ม ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน
2. ปัจจัยด้านการตลาด
3. ปัจจัยด้านการผลิต
4. ปัจจัยด้านการบริหารและจัดการ
5. ปัจจัยด้านผู้นำ
6. ปัจจัยด้านแรงงาน
7. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

8. ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร

9. ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก

จากปัจจัยทั้ง 9 ประการนี้ สามารถสรุปให้เห็นถึงความสำคัญในปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุนแหล่งที่มาของเงินลงทุน เงินลงทุนที่เป็นทุนของตนเอง ไม่ต้องกู้ยืม ไม่ต้องเสียดอกเบี้ย จะเป็นการลงทุนที่จะประสบผลสำเร็จมากกว่าเงินลงทุนที่ต้องชำระดอกเบี้ย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ที่เติบโตและอยู่ได้ด้วยกำไรระดมทุนจากภายในชุมชน โดยมีได้กู้ยืมจากภายนอก จะมีสภาพคล่องในด้านการเงินมากกว่ากลุ่มออมทรัพย์ที่กู้เงินจากแหล่งภายนอก เพราะขาดสภาพคล่องและจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายและเป็นหนี้สินในที่สุด การพึ่งเงินกู้โดยไม่มีการสะสมทุนของตนเอง เป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์กรนั้น ๆ ยังพึ่งตนเองไม่ได้ ดังนั้น กลุ่มกิจกรรมในการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านเงินทุนหรือสามารถระดมทุนจากชุมชนได้เอง จึงจะมีโอกาสที่จะอยู่ได้และเติบโตมากกว่ากลุ่มที่พึ่งเงินทุนจากการกู้ยืม

ปัจจัยด้านการตลาด สามารถประมาณอุปสงค์ อุปทาน การกำหนดสถานที่ขาย วิธีการขาย วิธีการผลิต การติดต่อผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ตลอดจนการขายเครือข่ายการผลิตและจำหน่าย กลุ่มที่ประสบผลสำเร็จจะเป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและพอเพียง สามารถผลิตและจำหน่ายได้พอเพียงกับความต้องการของตลาด และมีผู้บริโภคที่แน่นอน การได้รับความร่วมมือจากแหล่งธุรกิจต่าง ๆ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้ธุรกิจชุมชนอยู่ได้และเติบโต ประสบผลสำเร็จได้ในที่สุด

ปัจจัยด้านการผลิต การผลิตสินค้าออกมาจำหน่าย จำเป็นจะต้องรู้ถึงอุปสงค์ อุปทานของตลาดว่าต้องการสินค้าอะไร ผลิตอะไร โดยจะต้องทราบถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบ ทักษะ ความชำนาญของการผลิต ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเหล่านี้ ทำให้การผลิตของชุมชนไม่มีปัญหาด้านวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตไม่สูงและทักษะของผู้ผลิตที่สามารถปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานสินค้า จะทำให้มีความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด สามารถที่จะแข่งขันในตลาดทำให้เกิดโอกาสทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ระบบเงิน ระบบงานและระบบบุคคล เป็นระบบงานที่ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการ ความสามารถในการระดมทุน สะสมทุน การบริหารกระแสเงินสดที่เข้าออก การควบคุมดูแลสภาพคล่อง การบริหารเงินให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มมากที่สุด จะช่วยให้กลุ่มมีความมั่นคงและสามารถจัดสวัสดิการแก่สมาชิกได้อย่างคล่องตัว ปัจจัยด้านผู้นำ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการที่จะนำกลุ่ม การสร้างวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งชักจูง โน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญต่อสิ่งที่จะต้องกระทำร่วมกัน สามารถจัดหา จัดการทรัพยากรที่จำเป็นต่อ

การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มและภายนอก ผลสำเร็จเหล่านี้เกิดได้จากผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ปัจจัยด้านแรงงาน ความรู้ความสามารถของสมาชิกประกอบกับทักษะในการทำงานในหน้าที่นั้น ๆ จะทำให้กลุ่มเกิดการได้เปรียบทางด้านต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพ รักษาระดับมาตรฐานและจัดการชิ้นงานได้อย่างมีระบบ รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์และความต้องการของตลาด

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก ชุมชนให้ความร่วมมือ มีความสามัคคี มีคุณธรรม ร่วมทุน ร่วมคิดและร่วมกระทำกิจกรรมพัฒนาฯ จะส่งผลให้เกิดความรักความห่วงแหน และเห็นคุณค่าขององค์กรต้องการเห็นความเจริญเติบโตในองค์กรของตนเอง

ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยปรับระดับประคองให้องค์กรและสมาชิกปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ความถูกต้องตามระเบียบ ยุติธรรม โปร่งใสและเปิดเผยได้ จะทำให้การบังคับใช้ระเบียบได้โดยเคร่งครัดถือเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มที่จะต้องปฏิบัติร่วมกัน

ปัจจัยปฏิสัมพันธ์กับภายนอก การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกระหว่างองค์กรกับองค์กร องค์กรกับบุคคลถือเป็นส่วนประกอบที่จะต้องมีเพื่อให้เป็นการประสานสัมพันธ์ การเงินที่เอื้ออำนวยจากหน่วยงานภายนอก การขยายเครือข่ายเป็นการแสดงถึงการเจริญเติบโตของกลุ่มได้ในระดับหนึ่ง

โครงการวิจัยฟาร์ม (เพ็ญแพรว พิมสอน, 2541 : 43-44) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

1. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ

1.1 กลุ่มที่เกิดจากความคิดริเริ่ม ความต้องการและความสนใจร่วมกันอย่างจริงจังของสมาชิกกลุ่ม และมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกัน กลุ่มจะอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และจะดำรงคงอยู่ได้นาน

1.2 การมีผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน เช่น กลุ่มนายจ้าง กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ชน กลุ่มผู้เลี้ยงนกเขา กลุ่มผู้รับจ้าง เป็นต้น

1.3 ผู้บริหารหรือผู้นำกลุ่ม มีความสามารถในการบริหารงาน รู้จักใช้หลักจิตวิทยาและเป็นผู้ประสานงานที่ดี ก็สามารถสร้างศรัทธาแก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้กิจกรรมกลุ่มประสบผลสำเร็จและอยู่ได้นาน

1.4 ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการบริหาร

งานกลุ่ม มีความสามัคคี มีการประสานงานที่ดีทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

1.5 การสืบทอดและถ่ายทอดความรู้ เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมกลุ่มด้วยความสมัครใจ และร่วมกิจกรรมอยู่ได้นาน ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของกลุ่ม

2. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจการของกลุ่ม ได้แก่

2.1 การจัดตั้งกลุ่ม ไม่ได้เกิดจากการคิดริเริ่ม ความสนใจและความต้องการของสมาชิกแต่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ กระตุ้นจูงใจ ให้การอบรมก่อตั้งและให้คำแนะนำในการจัดตั้ง ในช่วงการดำเนินงานของกลุ่ม ต้องมีเจ้าหน้าที่ติดตามผล ช่วยให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด เมื่อดำเนินกิจการต่อไปจะทำให้ขาดประสิทธิภาพ

2.2 ความไม่เข้าใจในกิจกรรม ความไม่พร้อมและความไม่เสถียร หากสมาชิกกลุ่มยังไม่มี ความเข้าใจในกิจกรรมดีพอ ไม่มีความพร้อม ไม่เสถียรเพื่อส่วนรวม เมื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วจะไม่สามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี

2.3 ผู้นำกลุ่มและผู้บริหารกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้กลุ่มประสบปัญหา ถ้าผู้นำขาดความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม ไม่สามารถสร้างศรัทธา การยอมรับและความร่วมมือจากสมาชิกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้กลุ่มไม่ประสบความสำเร็จได้

2.4 กฎระเบียบของกลุ่ม กฎระเบียบ หลักเกณฑ์ของกลุ่มบางอย่างเป็นเครื่องสกัดกั้นความคล่องตัว ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

เสกสิทธิ์ แสงเรือง (2535 : 11-13) ได้ศึกษากระบวนการและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการสหกรณ์ร้านค้าชุมชนวิสัยตัญญูลยวกัน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นไว้ดังนี้

ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. ปัญหาด้านสมาชิก สมาชิกส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารงานสหกรณ์
2. ปัญหาเกี่ยวกับฝ่ายบริหาร ได้แก่ คณะกรรมการฝ่ายบริหารขาดความรู้

ความเข้าใจในเรื่องประโยชน์ และหลักการให้การศึกษาแก่สมาชิก

3. ปัญหาเกี่ยวกับฝ่ายจัดการ ได้แก่ ผู้จัดการฝ่ายซื้อ ฝ่ายคลังสินค้า ฝ่ายการเงิน และบัญชี และฝ่ายขายสินค้า ที่มีความรู้ความสามารถความเหมาะสมในบทบาทหน้าที่ค่อนข้างน้อย

4. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและจัดการ ได้แก่ การจัดโครงสร้างการบริหารสมาชิก ไม่ได้มีส่วนในการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารของสหกรณ์ ระบบการจัดการสหกรณ์ในเรื่อง การซื้อ การจัดการเงินทุนขาดการวางแผนที่ดี ขาดการแบ่งอำนาจหน้าที่รับผิดชอบที่เหมาะสม ขาดการควบคุมระบบการเงินและบัญชี

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัญหานักพัฒนาขาดความรู้ทางเทคนิคและวิธีการทางสหกรณ์ และความรู้เชิงธุรกิจ

งามเนตร จรุงสูงเนิน (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงเครือข่ายขององค์กรชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ : กรณีศึกษาขององค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มแม่ไร่ราวกแม่เตา ตำบลป่าแม่ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศักยภาพขององค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ

1. การพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนขึ้นมาเป็นพลังปัญญา โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ด้านจิตสำนึกที่รับผิดชอบ และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ

2. การผนึกกำลังของชุมชน ที่มีองค์กรที่มีความรู้ ความสามารถในการสร้างความเชื่อถือขึ้นมาเป็นพลังชุมชนที่ผสานเข้ากับพลังปัญญา

3. พลังของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ที่คงอุดมสมบูรณ์

สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ (2540 ข : 97-113) ศึกษารูปแบบขององค์กรของชาวบ้าน ที่สวนจำนวน 9 องค์กร ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐานให้ชาวบ้าน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ และพบปัญหาที่สำคัญ 5 ปัญหาหลัก คือ

1. ปัญหาผู้นำ ได้แก่ การขาดแคลนผู้นำ ผู้นำขาดความน่าเชื่อถือ ผู้นำขาดความรู้

2. ปัญหาจากสมาชิก ได้แก่ สมาชิกไม่มีส่วนร่วมและมีความหลากหลาย

3. ปัญหาจากกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมไม่สอดคล้องกับพื้นที่ กิจกรรมที่ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้

4. ปัญหาการบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดทำบัญชี การจัดทำรายงาน การบันทึกการประชุม

5. ปัญหาเรื่องเงินทุน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก และการระดมทุนภายในไม่เพียงพอ

สำหรับการพัฒนาศักยภาพขององค์กรเพื่อให้องค์กรสามารถขยายเครือข่าย
อย่างต่อเนื่องนั้น ฮีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543 : 50-52) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญในการ
พิจารณา การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน มีสาระที่สำคัญดังนี้

1. คุณธรรมร่วม จะเป็นแรงจูงใจให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง
และเป็นจุดแข็งหนึ่งของชุมชน
 2. ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ องค์กรชาวบ้านในหลายพื้นที่ สามารถรวมตัวกัน
โดยใช้โครงการในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา สามารถบูรณาการประสบการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรม
ของโครงการ
 3. ศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรชาวบ้านหลายกลุ่มองค์กรสามารถแบ่ง
บทบาทหน้าที่และจัดการ ด้านคน เงิน และกิจกรรม รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกได้
อย่างทั่วถึง
 4. ศักยภาพในการระดมทุน มีการระดมทุนภายในชุมชนด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น
การลงหุ้น การเก็บเงินสมาชิก การทอดผ้าป่า เป็นต้น และการระดมทุนจากภายนอก เช่น
การกู้ยืมเงิน การประสานโครงการพัฒนา การประสานงบประมาณจากภาครัฐ องค์กรพัฒนา
เอกชนและแหล่งเงินทุนธุรกิจต่าง ๆ เป็นต้น
 5. ศักยภาพในการต่อรื่องทางการเมือง การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชาวบ้าน
ทำให้เกิดอำนาจต่อรื่องทางการเมือง ซึ่งการต่อรื่องทางการเมืองจะทำให้ชาวบ้านลดความกลัว
และกลัวที่จะแสดงออกต่อผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนมากขึ้น
 6. ศักยภาพของผู้นำชาวบ้านถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างสูง ผู้นำเหล่านี้อาจ
ประกอบด้วยผู้นำด้านความคิด ผู้นำด้านศีลธรรม ผู้นำด้านอาชีพ ซึ่งผู้นำสามารถประยุกต์ถ่วง
และประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้
- จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มดังกล่าว อาจกล่าว
ได้ว่าถ้ากลุ่มสมาชิกและผู้นำ ต่างมีความต้องการที่จะให้กลุ่มเจริญเติบโตเป็นไปในทิศทาง
เดียวกัน มีอุดมการณ์ร่วมกันจะสามารถเน้ากกลุ่มไปสู่ความสำเร็จได้

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน มีผู้ให้
ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540 ค : 97) ได้อธิบายถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้านไว้ 2 ลักษณะ คือ

เครือข่ายภายในชุมชน มีข้อพิจารณา 3 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม และความเข้มแข็งของผู้นำชาวบ้าน

เครือข่ายภายนอกชุมชน มีข้อพิจารณาอยู่ที่การเชื่อมโยงของท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนรู้ของคนภายนอกชุมชน

การดำเนินการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ศึกษาโดยคณะกรรมการดำเนินงานด้านโครงสร้างของระบบการศึกษา และเครือข่ายการเรียนรู้ (ปาน กิมปี ช่างตั้งใน ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543 : 338) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. การถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและการกระจายความรู้ ทั้งในส่วนของวิทยากรสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับประยุกต์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชนและเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งบุคคลและชุมชน เกี่ยวกับความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน ตลอดจนการปรับใช้วิทยากรสากลให้เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน
2. การกระตุ้นความคิด ความไม่แสวงหาความรู้ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน บนพื้นฐานของทฤษฎีวิเคราะห์สภาพความต้องการและเงื่อนไขของตนเองและชุมชน
3. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้หน่วยงาน ๆ สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหวของกันและกันในการพัฒนาชุมชนที่ตนเกี่ยวข้อง
4. การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ และเงินงบประมาณ เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้ทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกัน เพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดความซ้ำซ้อนและสูญเปล่าให้มากที่สุด

เอกกมล อ่อนศรี (2544 : 16-18) ได้ให้ความหมายว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน มิใช่เป็นเพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายเท่านั้น สิ่งที่ต้องพัฒนาควบคู่กันไปคือการพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเพื่อความยั่งยืน มีศักยภาพและขีดความสามารถที่จะเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างทั่วถึง องค์กรต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและ

สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี จากคำกล่าวเหล่านี้สามารถสรุปเป็นประเด็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีลักษณะสองด้านในตัวเองเสมอ กล่าวคือ จะต้องพึ่งตนเองได้ และจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
2. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็งด้านปริมาณ กล่าวคือ ปริมาณของสมาชิกมากน้อยเพียงใด กว้างขวางแค่ไหน
3. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความเข้มแข็งด้านคุณภาพ กล่าวคือ เครือข่ายมีความหลากหลายของประเภทสมาชิกมากน้อยเพียงใด
4. เครือข่ายองค์กรชุมชนมีระบบการบริหารจัดการอย่างไรและสามารถมีพลังต่อรองกับองค์กรภายนอกมากน้อยเพียงใด
5. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องสามารถสนองต่อปัญหา พิจารณาถึงความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา ความหลากหลายของปัญหา ความง่ายง่ายและจำนวนของปัญหาที่สามารถแก้ไขปัญหาได้
6. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความสามารถในการจัดการกลุ่มเกี่ยวกับกรรมมีส่วนร่วมของสมาชิกในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจัดได้จากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรม ระดับการร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ ให้ความช่วยเหลือองค์กร ปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกตามที่ได้รับมอบหมาย ปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาของเครือข่าย
7. เครือข่ายองค์กรชุมชนต้องมีความยุติธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน
8. เครือข่ายองค์กรชุมชนได้รับการยอมรับนับถือจากองค์กรภายนอก คือ การได้รับสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ทั้งในด้าน เงินทุน ทรัพยากร บุคลากรและโครงการพัฒนาต่าง ๆ การเป็นแหล่งเรียนรู้เยี่ยมชม ศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอกรวมถึงการมีความสามารถต่อรองกับรัฐหรือแหล่งทุนต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กร ที่สำคัญคือ

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเผยแพร่แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา การให้ความสำคัญและความตักเตือนของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน ความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนักในปัญหาของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ในการแก้ไขปัญหของชุมชน และความสามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายโดยเน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง

เกณฑ์ชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กร

เกณฑ์ชี้วัดระดับความเข้มแข็งขององค์กร ที่ใช้สำหรับประเมินความเข้มแข็งของกลุ่ม ออมทรัพย์ที่เป็นสมาชิกเครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมืองที่จัดตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง และการเคหะแห่งชาตินั้น กำหนดเกณฑ์การประเมินไว้ 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการบริหารการเงิน

- 1.2 มีเงินสดสำรองเพียงพอ พิจารณาจากอัตราร้อยละของเงินกู้และเงินรับฝาก
- 1.3 มีกำไรเพียงพอ พิจารณาจากอัตราร้อยละของเงินกองทุน
- 1.4 มีทุนสำรองเพียงพอ พิจารณาจากอัตราร้อยละของค่าหุ้น
- 1.5 สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ พิจารณาจากอัตราร้อยละของรายได้

มีการจ่ายปันผลให้สมาชิก พิจารณาจากอัตราร้อยละของค่าหุ้น

2. ด้านการบริหารสินเชื่อ

- 2.1 องค์กรสมาชิกชำระคืนเงินกู้กับแหล่งเงินกู้โดยไม่ผิดนัด พิจารณาจากจำนวนเดือนที่ผิดนัด
- 2.2 สมาชิกชำระคืนเงินกู้กับองค์กรโดยไม่ผิดนัด พิจารณาจากอัตราร้อยละของสินเชื่อคงเหลือ

3. ด้านการบริหารทั่วไป

- 3.1 ทั่วไปบัญชีเงินปัจจุบันได้
- 3.2 ส่งรายงานการเงินสม่ำเสมอ

4. ด้านสมาชิก

- 4.1 มีการเพิ่มเงินออมต่อคนต่อปี พิจารณาจากอัตราร้อยละของสมาชิกที่เพิ่มเงินออมสม่ำเสมอ
- 4.2 มีการเพิ่มจำนวนสมาชิก พิจารณาจากอัตราร้อยละของการเพิ่มจำนวนสมาชิกภายในรอบ 12 เดือน

5. ด้านกรรมการ

- 5.1 ความสุจริตโปร่งใสเปิดเผยข้อมูลในการทำงาน
- 5.2 ความสามัคคี ทำงานเป็นทีม
- 5.3 มีความตั้งใจทำงาน และรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหากลุ่ม
- 5.4 กระบวนการทำงานทั้งหมด และตามบทบาทหน้าที่
- 5.5 มีการประชุมสม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ เช่น ประชุมทุกเดือน

จากความสามารถในการดำเนินงานทั้ง 5 ด้านดังกล่าวสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองได้กำหนดค่าคะแนนในแต่ละด้านไว้ ดังนี้ (ยุทธศิลป์ ปานภูมิ, 2540 ข. : 50)

1. ด้านบริหารการเงิน 20 คะแนน ดังนี้
 - 1.1 มีเงินสำรองเพียงพอ 4 คะแนน
 - 1.2 มีกำไรเพียงพอ 4 คะแนน
 - 1.3 มีทุนสำรองเพียงพอ 4 คะแนน
 - 1.4 สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้ 4 คะแนน
 - 1.5 มีการจ่ายปันผลให้สมาชิก 4 คะแนน
2. ด้านบริหารสินเชื่อ 12 คะแนน ดังนี้
 - 2.1 องค์กรสมาชิกชำระคืนเงินกู้กับแหล่งเงินกู้โดยไม่มีผิดนัด 6 คะแนน
 - 2.2 สมาชิกชำระคืนเงินกู้โดยไม่มีผิดนัด 6 คะแนน
3. ด้านการบริหารทั่วไป 8 คะแนน ดังนี้
 - 3.1 ทำบัญชีเป็นปัจจุบันได้ 4 คะแนน
 - 3.2 ส่งรายงานสม่ำเสมอ 4 คะแนน
4. ด้านสมาชิก 10 คะแนน ดังนี้
 - 4.1 มีการเพิ่มเงินออมต่อคนต่อปี 5 คะแนน
 - 4.2 การเพิ่มจำนวนสมาชิก 5 คะแนน
5. ด้านกระบวนการ 10 คะแนน ดังนี้
 - 5.1 ความสุจริตโปร่งใสเปิดเผยข้อมูลในการทำงาน 2 คะแนน
 - 5.2 ความสามัคคี ทำงานเป็นทีม 2 คะแนน
 - 5.3 มีความตั้งใจทำงาน และรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหากลุ่ม 2 คะแนน
 - 5.4 กระบวนการทำงานทั้งหมด และตามบทบาทหน้าที่ 2 คะแนน
 - 5.5 มีการประชุมสม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ เช่น ประชุมทุกเดือน 2 คะแนน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ใจมนัส พลอยดี (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย อำเภอคำชะโนด จังหวัดยโสธรและอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าปัจจัยหลักที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยด้านการเงินมีการระดมทุนจากชาวบ้านได้เป็นส่วนใหญ่และหลักแหล่งการพึ่งตนเองของชาวบ้าน ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดความล้มเหลวที่สำคัญที่สุด คือปัจจัยด้านการเงิน ไม่สามารถระดมเงินออมได้ด้วยชาวบ้าน ต้องพึ่งเงินทุนจากภายนอก

จิโรจน์ ประวะโพตะโก (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปราจีนบุรี พบว่าระยะเวลาในการดำเนินงาน จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง จำนวนสมาชิกปัจจุบัน จำนวนเงินสั่งจะสะสม ปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมศูนย์สาธิตการตลาด จำนวนครั้งที่สมาชิกได้รับการเพิ่มพูนความรู้ และจำนวนครั้งที่คณะกรรมการบริหารได้รับการเพิ่มพูนความรู้ มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานกับระดับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกรรมวิธีแบบเป็นลายลักษณ์อักษรและจำนวนเงินสั่งจะงวดแรกไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

เวช หกพันนา (2541 : บทคัดย่อ) จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าปัจจัยด้านจุดร่วมผลประโยชน์ จุดร่วมอุดมการณ์ จุดร่วมตัวบุคคล การมีวินัยและความซื่อสัตย์ การมีระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษรและบังคับใช้ รับผิดชอบต่อข่าวสาร การทำงานของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และระยะเวลาในการดำเนินงานของคณะกรรมการมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนการได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ไม่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

มารศรี ยกเต็ง (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มออมทรัพย์แบบครบวงจรชีวิต ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่ากลุ่มแรกมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิผลมากกว่า โดยพิจารณาจากตัวแปร 4 ตัว คือ การบรรลุ

เป้าหมาย ความสามารถในการระดมทรัพยากร ภาวะความเป็นสถาบันและยึดมั่นตนเอง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของชุมชน มีดังนี้

1. การเคลื่อนไหวจัดตั้ง องค์การที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง มีส่วนทำให้เกิดการยุบรอดและเติบโตขององค์กร
2. ภาวะผู้นำ พบว่าบุคลิกลักษณะส่วนตัว แนวคิดและวิธีการทำงานของผู้นำ ความอดทน เสียสละ ซื่อสัตย์ สร้างความเชื่อมั่นศรัทธา มีผลต่อความมีประสิทธิภาพมากยิ่ง
3. ขนาดของกลุ่ม พบว่ากลุ่มที่เริ่มต้นจากขนาดเล็กมีความเกาะกลุ่ม ติดต่อกับกลุ่มสะดวก การบริหารจัดการ สามารถยุบรอดและเติบโตสามารถพึ่งตนเองได้
4. ความยืดหยุ่นและการปรับตัว องค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนระเบียบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของสมาชิกอยู่เสมอ ทำให้องค์กรสามารถยุบรอดและเติบโตได้ดีขึ้น
5. การมีส่วนร่วมของสมาชิก การที่สมาชิกมีความรู้สึกว่าตนเองมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วม มีความสำคัญที่ทำให้องค์กรรอดอยู่ได้ จะทำให้องค์กรเข้มแข็งขึ้น

เพ็ญพรพร พิมสอน (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มอสมทर्फเพื่อการผลิตในจังหวัดขอนแก่น พบว่าปัจจัยที่เหมาะสมในการจัดตั้งและการดำเนินงานกลุ่ม ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่ม ปัจจัยการตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ปัจจัยการสนับสนุนงบประมาณและปัจจัยการผลิตจากวิสาหกิจ ปัจจัยการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่ม

ประกิจ ดาราฉาย (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอสมทर्फในชุมชนแออัด ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มอสมทर्फชุมชนแออัด เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มอสมทर्फในชุมชนแออัด ได้แก่ ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม จำนวนสมาชิก จำนวนยอดเงินสัจจะสะสม จำนวนการส่งยอดเงินสัจจะสะสม และการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน

ยุทธศิลา พิพานุม (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ศึกษากรณีกลุ่มอสมทर्फในเขตเทศบาลนครสวรรค์ พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม การมีวินัยของสมาชิกและการนำระเบียบไปปฏิบัติ ปัจจัยภายนอกองค์กร

ได้แก่ ลักษณะอาชีพ การแนะนำติดตามของเจ้าหน้าที่ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ได้แก่ การมีความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ภาวะผู้นำของกลุ่ม และ การมีเอกสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย

คำเพชร จันทวีธานี (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : กรณีศึกษาบ้านด่อน ตำบลเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าปัจจัยที่มีผลทำให้กลุ่มออมทรัพย์บ้านด่อนประสบผลสำเร็จได้แก่ ปัจจัยภายในกลุ่มออมทรัพย์ คือ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์มีความเป็นประชาธิปไตย มีการวางแผนในการทำงาน สมาชิกกล้าแสดงความคิดเห็นต่อกลุ่ม และปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม กลุ่มมีจุดมุ่งหมายแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีการแตกแยกเป็นกลุ่มย่อย และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานสม่ำเสมอ และปัจจัยภายนอกกลุ่ม ออมทรัพย์ ได้แก่ การที่พัฒนาการประจำตำบลมีการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานสม่ำเสมอ และแหล่งกู้ยืมเงินในท้องถิ่นมีน้อย

2. งานวิจัยต่างประเทศ

อีเบอร์เฮอร์ต (Eberhard, 1994 ; อ้างถึงใน เนเนล นีราทร, 2542 : 17-20) ได้ศึกษาเรื่อง ความสำเร็จของการทำงานขององค์กรเครือข่าย พบว่าความสำเร็จของการทำงานขององค์กรเครือข่ายจะต้องอาศัยปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. มีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน
2. มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา
3. มีการเสริมพลังการทำงาน
4. มีค่านิยมร่วมกัน
5. มีภาวะผู้นำ

สตาร์กี้ (Starkey, 1997 ; อ้างถึงใน ชนิษฐา กาญจนรังษีนนท์, 2542 : 18) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยให้สมาชิกเป็นผู้กำหนดและสามารถปรับวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์
2. กิจกรรมที่ชัดเจนน่าสนใจและเป็นประโยชน์กับสมาชิก

3. กลุ่มหรือบุคคลที่เป็นแกนต้องมองความสำเร็จของเครือข่ายในเป้าหมายสำคัญของชีวิตและอาชีพ และมีการติดต่อกับสมาชิกเสมอพร้อมทั้งตรวจสอบความก้าวหน้าของเครือข่ายและความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

4. เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนผู้นำกลุ่มเครือข่ายขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง

5. หลีกเลี่ยงการรวมศูนย์อำนาจ จัดสรรหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิก

6. สร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่นต่อเครือข่าย

7. จัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ คาดคะเนและวางแผนวงเงินในการทำ

กิจกรรมและต้องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม และรับรู้การจัดการเกี่ยวกับเงินอุดหนุน

8. การหาเลี้ยงตนเอง

9. สถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย

10. การติดต่อการประเมินผล

11. การจัดการเครือข่าย

12. การมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ตอบแทน

กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบในการศึกษาวิจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์ ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองบุรีรัมย์

